

Stavovi i percepcije učenika i studenata prema plagiranju

Marina Mirković i Darko Možnik

Tehnička škola, Požega, Republika Hrvatska
Hrvatsko vojno učilište "Dr. Franjo Tuđman", Zagreb, Republika Hrvatska
marina.mirkovic@skole.hr
darko.moznik@gmail.com

Sažetak

Današnji učenici, budući studenti odrastaju s moćnim tehnologijama od najranije dobi. One im omogućuju pristup, dijeljenje, kopiranje, generiranje i suradnju na kreativnom radu na načine koji se neprestano razvijaju. Pristup webu, velikim bazama podataka dovodi do plagiranja koje postaje ozbiljan problem za izdavače, istraživače i obrazovne ustanove. Ovaj rad analizira istraživanje provedeno putem internetske ankete o procijeni stavova i percepcije prema plagijatu i referenciranju.

U Tehničkoj školi u Požegi anketa je provedena među učenicima trećih i četvrtih razreda, a na Hrvatskom vojnom učilištu "Dr. Franjo Tuđman" u Zagrebu među studentima treće godine prijediplomskog studija smjerova vojno inženjerstvo i vojno vođenje i upravljanje.

Sudionici anketiranja iskazali su svjesnost problema, pokazali nužnost da se ovom temom treba češće baviti i raspravljati. Upoznati su sa alatima za provjeru plagijata, ali nisu svugdje definirane sankcije za plagiranje, odnosno pravilnici koji naglašavaju ovaj problem.

Najbolji način da se spriječi plagijat je educirati učenike o tome kako ispravno provoditi istraživanje, citirati i stvarati jedinstven i originalan rad.

Studenti moraju znati kako komunicirati s kreativnim radom na načine koji su etički i zakoniti. Razumijevanje osnovnih pravila o kreativnom radu bitan je element uspješnog i angažiranog digitalnog građanina. Autorsko pravo postaje bitan element digitalne pismenosti, važno za budućnost kreativnosti i interneta.

Ključne riječi - autorsko pravo, plagijat, citiranje, digitalna pismenost

I. UVOD

Plagijat i varanje učenika oduvijek je jedan od najneugodnijih trenutaka u nastavi s kojima se suočavaju nastavnici. Ovi problematični incidenti često su i savršeni trenuci za poučavanje učenika da uče iz svojih pogrešaka i da ih ne ponavljaju kasnije u životu.

Plagijat je postao globalni problem, događa se u cijelom svijetu. Od lokalnih srednjih škola do prestižnih sveučilišta, bezbrojni oblici varanja gotovo su stalna akademska briga. Načini na koje učenici i studenti varaju na zadaćama, ispitima i u svojim radovima, poprimaju sve jedinstvenije i suptilnije oblike. Uslijed pandemije COVID-19, sve više škola prešlo je na online nastavu, a učenici su postali sve vještiji u varanju i plagiranju svojih radova.

Plagijat može imati nekoliko različitih oblika. Najčešći uključuje „kopiranje i lijepljenje“ tuđih riječi bez navođenja citata ili navođenja autora. Drugi tip uključuje uzimanje nekoliko različitih izvora, njihovo spajanje i predstavljanje kao novih ideja i misli. Ponekad je plagijat očit. Na primjer, nastavnici mogu primijetiti da pisanje u određenom dijelu rada ne odgovara stilu ostalog dijela. Ponekad učenici mogu preformulirati neki tekst tek toliko da zvuči kao njihov izričaj. To još uvijek predstavlja krađu ideja druge osobe. Kako bi internet funkcionirao na slobodan i otvoren način, važno je da građani, a posebno mlade osobe odluče živjeti etički u svojim digitalnim okruženjima [1].

Školski propisane posljedice za nenamjerno plagiranje ovise o pojedinoj ustanovi. Većina Kodeksa časti i pravila o akademskoj čestitosti jasno pokazuju da odgovornost leži na studentima, bez obzira na to jesu li namjerno plagirali ili ne. Imajući to u vidu, neki počinitelji kod prvog prekršaja mogu dobiti blažu kaznu ako se ispričaju i iskreno govore o svojoj zaboravnosti i/ili neznanju. Čini se da pojedine škole postaju vlastiti istražitelji, suci i porota što je dominantan svjetski trend. Ovi se problemi obično rješavaju interno, pri čemu škola odlučuje hoće li učeniku kod kojeg je otkriven plagijat dati suspenziju ili isključivanje iz ustanove. Kako bi procijenili stavove i percepciju učenika i studenata prema plagijatu i referenciranju, provedeno je istraživanje putem internetske ankete.

II. ANALIZA ANKETIRANJA UČENIKA I STUDENATA

Anketa je provedena u siječnju 2023. godine. Sudjelovalo je 90 učenika trećih i četvrtih razreda Tehničke škole u Požegi, među njima 92,2% mladića i 7,8% djevojaka. Na Hrvatskom vojnom učilištu „Dr. Franjo Tuđman“ u Zagrebu u istraživa-

nju je sudjelovalo 57 studenata - 82,5% mladića i 17,5% djevojaka.

Na pitanje „Što je plagijat?“ većina anketiranih navela je: kopiranje tuđih radova bez navođenja autora, krađa tuđeg rada. Manji dio učenika nije znao objasniti i odgovoriti. Isto tako, učenicima je bilo teže odgovoriti koje su posljedice plagiranja. Neki od odgovora su:

- zakonske kazne, akademske kazne, narušen ugled,
- poništavanje rada,
- kazneno odgovaranje i
- novčane kazne.

Studenti su bili konkretniji u svojim odgovorima:

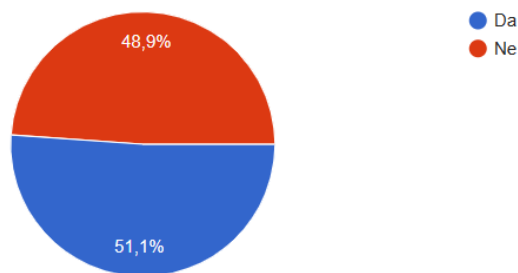
- posljedice plagiranja mogu biti kaznene mjere poput odbijanja rada ili ocjene negativno utječu na studijski uspjeh, teškoće u karijeri, izgubljeno povjerenje i reputaciju,
- blaži oblik kazne je smanjivanje ocjene ili odbijanje plagiranog rada od strane profesora, a teži oblik uskraćivanje potpisa što znači da student mora ponoviti kolegij,
- plagiranje može imati negativne posljedice po vašu reputaciju i karijeru. Plagiranje može rezultirati ocjenom "nedovoljan" na zadatku ili ispitu, otkazom iz kolegija ili čak otkazom s fakulteta, te može dovesti do gubitka posla ili štete ugledu i poslovnih odnosa,
- najčešće nikakve ili ne onakve kakve se navode. Stegovna ili kaznena odgovornost i
- ako je plagijator objavom povučenoga rada ste kao neke daljnje koristi (napredovanje u poslu, financijsku dobit, neku nagradu i sl.) mogu se pokrenuti i odgovarajući postupci za oduzimanja tako stečenih koristi.

Učenici bi izbjegli plagiranje pomoću autorskih prava, provjerom i navođenjem izvora, stvaranjem samostalnog originalnog djela. Studenti bi pri tome pisali vlastite radove prema pravilima akademskog pisanja, parafrazirali literaturu svojim riječima, citirali i navodili izvore, reference u svojim radovima. Studenti su, za razliku od učenika, naglasili važnost osvješćivanja i educiranja učenika i studenata o ovoj problematici kao i korištenja programa za provjeru plagiranja.

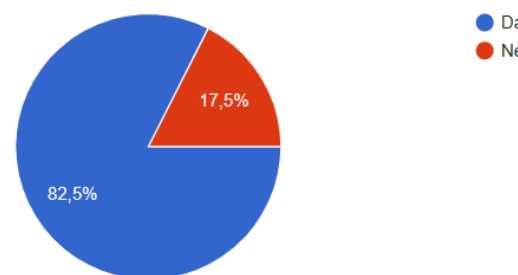
Studenti (75,4%) više od učenika poznaju neki softver za provjeru autentičnosti radova. Najčešće navedeni su PlagScan i Turnitin. Studenti su više od učenika upoznati sa Etičkim kodeksom ustanove na kojoj se obrazuju (slika 1). Kod pisanja radova, 36,8% studenata i 36,7% učenika navodi i potpisuje Izjavu o akademskoj čestitosti.

Učenici i studenti promišljali su o načinima kako smanjiti (spriječiti) plagiranje u učeničkim/studentским radovima. Neki od odgovora su:

Da li ste upoznati sa Etičkim kodeksom škole/fakulteta?

Učenici

Studenti

Slika 1. Odgovori učenika i studenata na pitanje "Da li ste upoznati sa Etičkim kodeksom škole/fakulteta?"

- raditi na tome da učenici/studenti odaberu teme koje ih zanimaju kako ne bi bili vezani time da samo isporuče rad već da se i zainteresiraju za njega te daju svoja kritička mišljenja,
- korištenjem softvera za provjeru autentičnosti te strože kažnjavanje plagijata kod studenata i učenika,
- poučavanjem o pravilnom citiranju i parafraziranju,
- poučavanjem o pravilnom navođenju autora te strogim kaznama ukoliko se utvrdi da je rad plagiran i
- provoditi edukacije o citiranju i intelektualnom vlasništvu, te jasno definirati pravila i kazniti prekršaje.

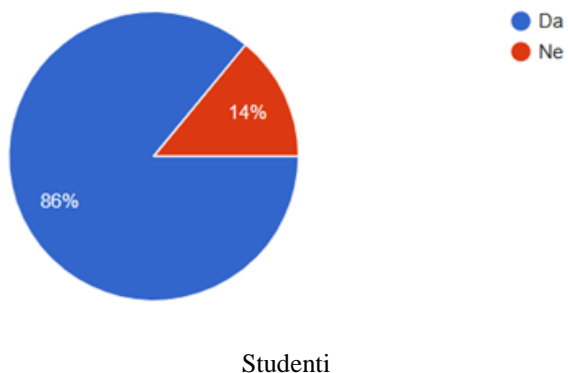
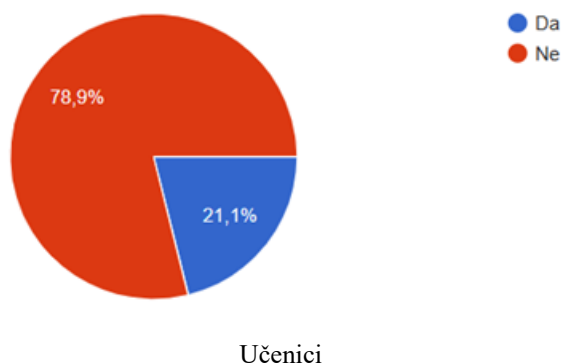
Motivi (razlozi, uzroci) za stvaranje plagijata koje su naveli učenici su: lijenost, bolja ocjena, kašnjenje u predaji rada, neznanje, manjak vlastitog vokabulara i kreativnosti pisanja, naporan rad, nespremnost učenika, nerazumijevanje

sadržaja, skraćivanje utrošenog vremena. Studenti su dodali i slijedeće motive: loša organiziranost vremena, nemarljivost, neodgovornost, nedostatak vremena za pisanje rada, nedostatak straha od kazne, nezainteresiranost za određenu temu, stjecanja rezultata bez prevelikog truda, nedostatak koncentracije, brzopletost, loše vještine pisanja i izražavanja tekstem.

Većina učenika (92,2%) i studenata (96,5%) upoznati su s pojmovima intelektualno vlasništvo i autorsko pravo. Svi anketirani studenti i 73,3% učenika smatraju da plagiranje nije pošten način stvaranja rada. Studenti u većem broju (75,4%) u odnosu na učenike (45,6%) smatraju da je plagiranje problem u učeničkom/studentском okruženju. Isto tako plagiranje smatra moralno pogrešnim 86% studenata, a svega 43,3% učenika. Stoga ne iznenađuje rezultat da su gotovo suprotni podaci u odgovorima na pitanje „Je li vas je netko podučavao u vezi teme plagiranja?“ (slika 2). Jasno je da je edukacija o plagiranju važna u što ranijoj fazi obrazovanja.

Seminarske radove 80,7% anketiranih studenata i 66,7% učenika doživljava kao priliku za proširenje vlastitog znanja i dodatno istraživanje dok 21,1% studenata i 33,3% učenika

Je li Vas netko podučavao u vezi teme plagiranja?

Slika 2. Odgovori učenika i studenata na pitanje “Je li Vas netko podučavao u vezi teme plagiranja?”

doživljava ih kao nepotrebne zadatke i gubljenje vremena. Među ostalim odgovorima navedeno je:

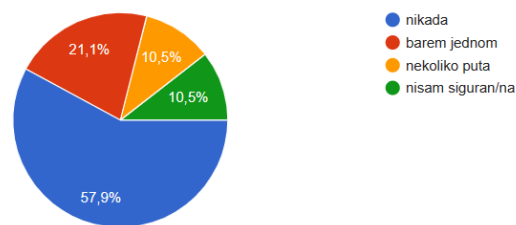
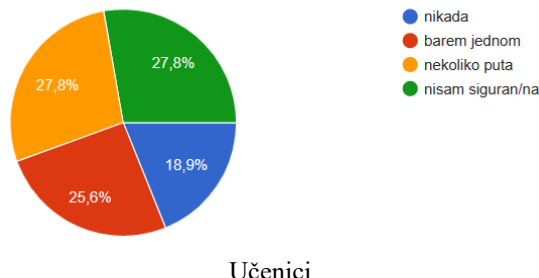
- razvijanje akademskog pisanja,
- stjecanje vještina u pisanju radova,
- ponekad nepotrebne jer su teme često dosadne,
- za određene predmete kao gubitak vremena, za ostale kao korisno iskustvo u budućem pisanju te općenitoj kvaliteti akademskom pisanja,
- zadatak koji se treba izvršiti i
- dobra ocjena, a usput naučiš gradivo.

Na pitanje „Znam pravila za ispravno citiranje i navođenje izvora“ 45,6% učenika je odgovorilo da zna, 21,1% ne zna, a 33,3% nije sigurno. Kod studenata 94,7% odgovorilo je da zna dok 5,3% nije sigurno.

Studenti znatno manje od učenika, prilikom pisanja seminarskog rada, preuzimaju dio tuđeg teksta bez navođenja izvora (slika 3).

Većina učenika i dio studenata ne poznaju pojam samoplagiranje. Dio anketiranih dao je svoje odgovore: korištenje svojih radova više puta u drugim situacijama, uzimati informacije iz prijašnjih vlastitih radova, recikliranje

Prilikom pisanja seminarskog rada preuzeo/la sam dio tuđeg teksta bez navođenja izvora:

Slika 3. Odgovori učenika i studenata na pitanje “Prilikom pisanja seminarskog rada preuzeo/la sam dio tuđeg teksta bez navođenja izvora”

većine svoga rada te objavljivanje na neku sličnu temu, samoplagiranje je kada netko koristi svoj raniji rad bez odgovarajuće reference ili citiranja, kao da je to novi rad.

Na pitanje „Da li ste ikada do sada svjesno plagirali rad?“ potvrdno je odgovorilo 40% učenika i 8,8% studenata. Za kažnjavanje plagiranja znanstvenih, stručnih, završnih, seminarских i drugih radova izjasnilo se 54,4% učenika i 87,7% studenata. O kažnjavanju takvog postupka, ukoliko se on dokaže, anketirani su dali komentare:

- poništavanje rada/ negativna ocjena/ ponavljanje rada,
- ne treba biti prestroga kazna,
- treba prvo opomenuti, ukoliko se ponovi kazniti
- odbiti rad te studentu ili učeniku dati novu temu i ponovo pisanje rada ili u ekstremnim slučajevima gubitak potpisa,
- treba učeniku dati drugu šansu i konzultirati se s njim,
- izbacivanje iz sustava ili gubitak prava,
- što se tiče studentskih radova mislim da nije potrebno pretjerano kažnjavanje, ali ukoliko netko nastoji zaraditi na osnovu tuđeg rada, mislim da ga je potrebno strogo kazniti i
- potrebno je kazniti studente koji čine takve prijestupe. Međutim, treba kazniti i profesore koji ne primijete plagijat.

Razlozi što kod pisanja zadatka "kopiraju i zalijepu" odlomke s interneta, komentirali su učenici i studenti:

- nemam dovoljno vremena samostalno napisati rad,
- zadatak nije važan,
- moje vještine pisanja su slabe,
- znam da moj profesor neće provjeravati da li je to moj rad,
- moram dobiti dobru ocjenu,
- škola nas uči da su ocjene najbitnije,
- potrebni su vanjski izvori informacija,
- ako bih isto to napisao kopiram tako da ne pišem bespotrebno,
- lijenost i manjak motivacije,
- ako se radi o nekim podjelama ili nešto što ne mogu napisati svojim riječima i
- nemam motivacije truditi se jer znam da profesor neće prepoznati i čini se kao gubljenje vremena.

Komentari na pitanje „Molimo opišite kako bi se osjećali kada bi uvidjeli da je netko koristio Vaše spoznaje u radu bez navođenja Vas kao autora“:

- smetalo bi mi,
- loše,
- osjećao/la bih se polaskano da netko uzima moj rad,
- osjećao/la bih se kao Tesla,
- ako će to nekome pomoći, nemam ništa protiv,
- bio/la bi iznimno uzrujan/a,
- tužio/la bih tu osobu,
- bilo bi mi svejedno,
- bio bi uvrijeđen jer je to ipak moj trud,
- ako će za mene biti loše posljedice, onda bih bio/la ljut/a, ali ako nema nikakvog utjecaja na mene onda mi je sasvim svejedno,
- razočarano,
- ako bi netko stvarno koristio moje podatke, laskalo bi mi,
- kada se osoba posveti stvaranju nečega, teško je gledati da netko uzima dio toga te ga svojata, a ne zna koliko je truda i muke uloženo u kreiranje nekog rada ili dijela. To naravno stvara osjećaj razočarenja kod autora,
- bio/la bih ponosan/a što se koristim ja kao izvor, ali i uvrijeđen/a što se moj rad ne navodi kao izvor i
- ukoliko je seminar ili neki slični zadatak na fakultetu ne bi me toliko smetalo, a ako su u pitanju znanstveni radovi, knjige i slično smetalo bi me zbog nepoštovanja količine uložene truda.

III. ALATI ZA PROVJERU AUTENTIČNOSTI RADOVA

Etičnost u znanosti i obrazovanju je i danas aktualna tema. Vijeće Europe je 2015. godine donijelo platformu za etičnost, transparentnost i integritet u obrazovanju (ETINED). Ciljevi su i zaštita, razvoj i podupiranje akademske čestitosti u obrazovnim ustanovama, a posebice borba protiv plagiranja.

Za sustavan pristup otkrivanju plagiranja potrebni su alati/programi (softver) za provjeru autentičnosti (izvornosti) radova. Njihova prisutnost razvija i podiže svijest među učenicima i studentima da vode brigu o pravilnom navođenju korištenih izvora u izradi vlastitih radova.

Ovi alati pomažu u postupcima dokazivanja i odlučivanja o izvornosti (autentičnosti) učeničkih i studentskih radova.

Postoji više alata/programa (softver) za provjeru autentičnosti (izvornosti) učeničkih i studentskih radova. U ovom radu kratko su opisana dva alata/programa koja koriste sastavnice Sveučilišta u Zagrebu za provjeru autentičnosti radova, a to su: PlagScan i Turnitin. Svaka ustanova donosi odluku o načinu i modalitetima uporabe navedenog softvera kao i interpretaciju izvješća koje softver generira. Detaljnije o

navedenom softveru za provjeru autentičnosti radova (učeničkih, studentskih i ostalih) nalazi se na poveznicama: www.plagscan.com i www.turnitin.com.

Na primjer, za nabavu licence softvera za provjeru autentičnosti radova Turnitin za javne visokoškolske ustanove u sustavu znanosti i obrazovanja financira Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH kroz proračun Srca (Sveučilišnog računskog centra), a Srce provodi proces nabave i koordinira distribuciju licenci i korištenja navedenog softvera. Dostupne licence omogućuju neograničen broj provjera za svakog upisanog studenta, a provjeru radova (od seminarskih do završnih i ostalih) mogu izvršiti nastavnici, ali i sami studenti, po propisanim postupcima i procedurama u skladu sa potrebama obrazovnih ustanova. Za potporu u radu sa softverom za provjeru autentičnosti radova na Srcu postoji Tim za softver za provjeru autentičnosti radova u Centru za e-učenje. Također, postoji i online tečaj Srca: Autorstvo, plagiranje i citiranje: što, kako, zašto? Na Srcu postoje upute i animacije za nastavnike i studente za uporabu softvera za provjeru autentičnosti radova.

Neka najčešće postavljana pitanja u vezi ovih softvera su npr.:

1. Tko ima pravo koristiti softver?,
2. Koji softver odabrati?,
3. Koje su prednosti korištenja odabranog softvera?,
4. Na koji način radi softver?,
5. Tko može izvršiti provjeru radova?,
6. Kako se pristupa i koristi odabrani softver?,
7. S kojim se izvorima radovi uspoređuju?,
8. Što znači određeni postotak podudarnosti koji softver prikaže nakon analize rada? Kao i ostala pitanja ...

Odgovore na ova i slična pitanja u vezi alata/programa (softvera) za provjeru autentičnosti (izvornosti) radova možete naći na web stranicama Srca u rubrici Centar za e-učenje od članova Tima Srca za softver za provjeru autentičnosti radova [2].

IV. EDUKACIJA

Istraživanje je provedeno na manjem broju ispitanika kojima su autori ovog rada predavači. Planira se buduće istraživanje s više ispitanika na razini županije. Rezultati istraživanja pokazuju da razlikujemo kršenja pravila akademske čestitosti koja su namjerni pokušaj korištenja tuđeg rada i predstavljanja kao vlastitog i kršenja koja su rezultat učeničkog i studentskog nerazumijevanja prakse citiranja i njihovog slabog iskustva u akademskom pisanju. Najbolji način da se spriječi plagijat je educirati učenike i studente o tome kako ispravno provoditi istraživanje, citirati i izraditi jedinstven i originalan rad.

U školama i na fakultetima mora postojati ujednačenost u tome kako se otkrivaju i rješavaju slučajevi plagiranja na cijelom sveučilištu. Ustanove moraju osigurati obuku za akadem-

sko osoblje i temeljito poučiti studente o referenciranju i plagiranju, ali i koristiti osoblje unutar sveučilišta, poput akademskih savjetnika, koji već imaju iskustva u ovom području. Na svakom sveučilišnom odjelu treba identificirati ključno osoblje kojemu se mogu prijaviti sva kršenja politike kako bi se zauzeo jedinstveniji pristup.

Forum za slobodu odgoja objavio je publikaciju pod nazivom „Kako s učenicima razgovarati o akademskoj čestitosti i plagiranju“. U njoj se nalazi niz aktivnosti za nastavnike kako mogu razgovarati s učenicima o akademskoj čestitosti, plagiranju, citiranju i korištenju drugih izvora. Namijenjene su za izvođenje u srednjim školama, kako gimnazijama, tako i u strukovnim školama. Mogu se izvoditi u nizu predmeta: Hrvatski jezik, Etika, Vjeronauk, Sociologija, Filozofija, međupredmetne teme Građanskog odgoja i obrazovanja, kao i u sklopu strukovnih predmeta, s ciljem upućivanja učenika u profesionalnu etiku određene struke [3].

Učenicima će pomoći i „Vodič za učenike pri izradi pisanih radova, plakata i prezentacija kod istraživačkih, projektnih i problemskih zadataka“ u izdanju Školskih knjižničara Republike Hrvatske [4]. Srce ima upute za nastavnike „Pravilno korištenje tuđih i dijeljenje vlastitih obrazovnih sadržaja u e-kolegiju“ kao podsjetnik na što je sve potrebno obratiti pažnju prilikom preuzimanja tuđih i

Slika 4. Publikacija Forum za slobodu odgoja "Kako s učenicima razgovarati o akademskoj čestitosti i plagiranju"

stvaranja vlastitih sadržaja te njihovog postavljanja u e-kolegij [5].

Državni zavod za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske promiče zaštitu i poštovanje prava intelektualnog vlasništva uz edukaciju građana tečajevima i publikacijama [6]. Brojni dodatni korisni sadržaji, brošure [7], video zapisi, tečajevi koje nalazimo na internetu mogu se koristiti u školama za aktivnosti povodom obilježavanja Dana sigurnijeg interneta. Važno je osvjestiti učenike od osnovne škole da je autorsko pravo sastavni dio njihove digitalne pismenosti [1].

Hrvatska akademska i istraživačka mreža (CARNET) je u sklopu projekta „e-Škole: Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola“ pripremila webinar i pripadni priručnik „Citiranje u digitalnom okruženju“ koji kroz teoriju i primjere pomaže djelatnicima u školama u izradi vlastitih sadržaja [8].

V. ZAKLJUČAK

Analize na temu plagijata i plagijatorskog ponašanja u Hrvatskoj provedene su i prije istraživanja kojeg su proveli autori ovog rada. Rezultati istraživanja ukazuju na isti problem – studenti nisu dovoljno osviješteni oko problema plagiranja, nedostaju edukacije te je uočljiv manjak motivacije [9].

Plagijat je važno pitanje o kojem se često raspravlja, a koje može imati ozbiljne financijske posljedice za institucije visokog obrazovanja diljem Europe. Pojedina istraživanja pokazala su razlike u odnosu prema plagijatu među različitim europskim zemljama. Jedno istraživanje identificiralo je neke razlike između zapadnih i istočnih zemalja, kao i neke razlike u odnosu učenika i nastavnika prema problemu plagijata [10].

Plagiranje kao praksa dosta je rašireno u svijetu zbog nepostojanja univerzalnog pristupa samom konceptu. Različite su kazne za plagiranje u raznim zemljama. U Sjedinjenim Američkim Državama učenici već u školi otkrivaju puno o negativnim posljedicama. Dovoljno rano u svojoj akademskoj karijeri shvaćaju da kršenje pravila tjera ih da prolaze kroz vrlo neugodne situacije u koje su često uključeni roditelji i predstavnici škole [11].

Mnogi studenti, osobito na početku svoje akademske karijere, možda neće u potpunosti razumjeti različite oblike plagijata. U srednjoj školi možda se nije dovoljno pažnje posvetilo ovom problemu. Iako se ti učenici/studenti i dalje moraju smatrati odgovornima, važno je da škole educiraju učenike o pravilnim metodama citiranja i referenciranja na izvore koje su koristili u svojim radovima, odnosno različitim vrstama plagijata i kako ih izbjeći.

Nužno je definirati Kodeks časti za cijelu školu, koji jasno navodi posljedice prijevara i plagiranja s čime moraju biti upoznati roditelji/staratelji i učenici.

Anketiranje je pokazalo da je učenicima i studentima potrebno osigurati dovoljno vremena za dovršavanje seminarskih i istraživačkih radova, odrediti rokove za prikupljanje izvora i pripremu radova. Učenici su skloni plagirati kada shvate da se bliži rok predaje radova.

U svakoj školi/fakultetu potrebno je obučeno osoblje koje razumije da praksa akademskog citiranja nije univerzalna, već nešto što se mora poučavati i prakticirati, a ujedno zahtijeva značajnu promjenu u razmišljanju o poštovanju i autorstvu.

Disciplinska evidencija može biti trag u dokumentaciji studenta/učenika kada se prijavljuje za upis na drugo sveučilište ili školu, što može značajno utjecati na njegov upis. Nadalje, akademska evidencija može biti zatražena ako se osoba prijavljuje za radno mjesto na fakultetu/školi, što će također poslužiti kao njena diskreditacija. Varanje ne utječe samo na to koliko osobi vjeruju školski službenici, već i na ljude u njenom privatnom životu: roditelje, braću i sestre, prijatelje i druge važne osobe. Spremnost osobe na varanje znak je da njena etika ima svoju granicu.

Kako bi bili etički i zakoniti sudionici u svojim internet-skim zajednicama, učenici i studenti moraju biti upoznati s osnovnim konceptima intelektualnog vlasništva, autorskim pravima i njihove poštene upotrebe. Nastavnici uz veću suradnju s učenicima, povećanje motivacije učenika, poticanje učenika na čitanje omogućuju da izvorni radovi pridonose vještinama kritičkog mišljenja učenika, obogaćuju cjelokupno znanje, promičući društveni razvoj i napredak.

REFERENCE

- [1] Copyright and Creativity for Ethical Digital Citizens, dostupno na <https://copyrightandcreativity.org>, 27. prosinca 2022.
- [2] Softver za provjeru autentičnosti radova, Sveučilišni računski centar, dostupno na <https://www.srce.unizg.hr/spa>, 25. siječnja 2023.
- [3] Kako s učenicima razgovarati o akademskoj čestitosti i plagiranju, Forum za slobodu odgoja, dostupno na https://fso.hr/wp-content/uploads/2017/02/Akademska-cestitost-i-plagiranje_fin.pdf, 12. siječnja 2023.
- [4] M. Othman, "Navođenje izvora (citiranje)", vodič za učenike pri izradi pisanih radova, plakata i prezentacija kod istraživačkih, projektnih i problemskih zadataka, dostupno na http://knjiznicari.skole.hr/upload/knjiznicari/newsattach/474/NAVO_ENJE_IZVORA_-_vodice_za_ucenike_2.pdf, 12. siječnja 2023.
- [5] Pravilno korištenje tuđih i dijeljenje vlastitih obrazovnih sadržaja u e-kolegiju, Sveučilišni računski centar, dostupno na https://www.pmf.unizg.hr/news/48285/Srce_upute_e-kolegiji.pdf, 24. siječnja 2023.
- [6] Autorsko pravo i srodna prava, Državni zavod za intelektualno vlasništvo, dostupno na <https://dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/autorsko-pravo/>, 18. siječnja 2023.
- [7] L. Kaira, "Autorskim pravom štiti se stvaralački rad", dostupno na <http://www.autori.hr/wp-content/uploads/2014/05/brosura-Autorsko-pravo.pdf>, 17. siječnja 2023.
- [8] Citiranje u digitalnom okruženju, priručnik, CARNET, 2018., dostupno na https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2018/03/Prirucnik_Citiranje-u-digitalnom-okruzenju-1.pdf, 18. siječnja 2023.
- [9] P. Marđokić, "Stavovi prema plagiranju kod studenata zdravstvenih studija", Specijalistički diplomski stručni, Zdravstveno veleučilište, 2019., dostupno na <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:139:811117>, 12. siječnja 2023.
- [10] T. Foltýnek, F. Čech, "Attitude to plagiarism in different European countries", dostupno na https://www.researchgate.net/publication/275419974_Attitude_to_plagiarism_in_different_European_countries, 2. veljače 2023.
- [11] A Quick Guide To Plagiarism, dostupno na <https://www.aresearchguide.com/6plagiar.html>, 3. veljače 2023.